
Odyseas Elytis, To àxion estí. Traducció, notícia preliminar i notes de Rubén J. Montañés. Edicions Alfons el Magnànim. València, 1992

Als Països Catalans, el lector habitual de poesia ha tingut un accés tan moderat a la lírica grega contemporània que més aviat cal considerar de discret. Si la informació que tragino és correcta, les traduccions de poesia grega moderna han donat, en català, una collita esquifida que no passa de la mitja dotzena de referències bibliogràfiques. A banda de la que tot seguit assajaré de comentar, una de les més immediates és l'esplèndida antologia de Carles Miralles, Set poetes neogrecs (Edicions 62, 1988), una mostra del segle XVIII fins al XX que aplega els noms de més prestigi de la poesia grega contemporània: Andreas Kalvos, Dionisios Solomós, Kostis Palamàs, Konstandinos Kavafis, Anguelos Sikelianós, Iorgos Seferis i Odisseas Elitis. El mateix Carles Miralles ja havia traduït Iorgos Seferis (Mithistòrima. Quaderns Crema, 1980) i el repertori pot continuar amb els dos volums de Kavafis (Poemes I i II. Curial, 1977), el primer en versió de Carles Riba i, el segon, d'Alexis E. Solà. Es tracta, doncs, d'un repertori curt que pot arrodonir-se amb la versió que el mateix Alexis E. Solà ha fet de la poesia de Nikos Kazantzakis (Simposi. La Llar del llibre, 1990), i amb el volum d'Odisseas Elitis que n'ha motivat el repàs.

Maria Angels Anglada, que no fa gaire ha publicat un bellíssim itinerari per la poesia i els paratges dels mites grecs (Paradís amb poetes. Destino, 1993), presenta Odisseas Elitis (1911) com un creador que s'inicià a l'ombra poderosa de Kavafis, però que fou tocat per l'impacte surrealista de Paul Eluard i d'Andreas Embirikos, mestre i embaixador del surrealisme a Grècia. I encara que el conreu de la poesia sigui l'element cabdal de la seva obra, Elitis se'ns presenta com un artista polièdric, un tipus llegit i de gran cultura, i una personalitat intel.lectualment inquieta i d'enorme sensibilitat. Per això ha

exercit, també, com a pintor, crític d'art, traductor i home de teatre.

També és cert que, tot i la polifonia de registres, és en l'univers de la poesia on el geni creador d'Elitis ha excel·lit amb més contundència i profunditat. Una trajectòria poètica d'on sobresurt l'exaltació a la vida i a la natura dels dos primers volums Orientacions (1940) i Sol el primer (1941); plens de sensualitat i d'imatgeria surrealista que, tanmateix, sap combinar amb delicades visions del paisatge grec i pinzellades que cerquen la misteriosa profunditat misteriosa d'aquests paratges. A Cant heroic i fúnebre pel lloctinent caigut a Albània (1945), el poeta canvià de registre per construir una èpica d'amor i de mort marcada per l'experiència de la Segona Guerra Mundial, i, després d'anys de silenci, assolí el moment de màxima plenitud a To àxion estí (1959), una de les creacions més vigoroses de la literatura grega contemporània. La seva trajectòria ha continuat en obres posteriors, entre les quals, Sis i un remordiments pel cel (1960), L'arbre de la llum i la catorzena bellesa (1971), El monograma (1971) i Maria Nefeli (1978). El 1979 fou guardonat amb el Premi Nobel de Literatura.

UN ORATORI LAIC

Ruben J. Montañés, responsable de la traducció catalana i de l'estudi preliminar a To àxion estí, apunta el paral·lelisme dels tres noms majors de la poesia grega contemporània (Kavafis, Seferis i Elitis) en el sentit que s'adrecen a tradicions distintes i complementàries de la història de Grècia. Seferis esdevé una referència a l'antiguitat clàssica, Kavafis assaja de recrear l'hel·lenisme i Elitis va de dret a l'herència cristiana, a la tradició ortodoxa bizantina. Per això el títol del poema "To àxion estí" no és altra cosa que la salutació d'un himne religiós -l'equivalent a l'expressió "Dignum est" de la litúrgia llatina. Ruben J. Montañés és ben precís quan assenyala que són les dues primeres paraules que el Lector respon al Sacerdot al "Servei de l'Himne Akàthistos" una de les parts més belles i impressionants de la

litúrgia de l'Església ortodoxa grega, que constitueix una mena de Goigs de la Mare de Déu, segons la Litúrgia de Sant Joan Crisòstom. Es impossible, doncs, defugir el component de cultura religiosa que ja anuncia el mateix títol del poema i que es referma en una estructura en tres parts: Gènesi, Passió i Glòria. D'altra banda, cadascuna de les tres parts presenta també un minuciós i emblemàtic esquema estructural. Les set parts del Gènesi, per exemple, tenen correspondència amb els set dies de la creació segons la mitologia cristiana. Una creació del món que, en el cas del poema, és dual: la creació del món interior del poeta i la del món extern en què el poeta s'insereix. Aquesta és una magnífica recurrència del To Axion Estí, la dualitat de pertinença a un món petit i un altre de gran, l'interior del poeta encarat a l'exterior. El plantejament és intensament autobiogràfic i no és difícil de rastrejar-hi la peripècia vital, les angoixes i el dolor íntim de la passió personal. El sentit profund de la vida i els topants de la tradició religiosa s'agermanen en una constant referència intertextual. La vida és un vagareig perdut per aspres esquerps i solitaris a la recerca del camí, però tanmateix sense saber si n'hi ha, de camí.

To Axion Estí és un poema dens i profund, a estones críptic i en general difícil. Un oratori laic acaramullat de components religiosos i una obra major de la literatura grega servida en català en una edició de notòria eficàcia. Es hora, potser, de remarcar la bondat de la col.lecció "Poesia" que dirigeixen Marc Granell i Eduard J. Verger, i accentuar l'encert -i el risc- de publicar una obra d'aquestes característiques. Risc, sobretot, perquè la versatilitat i l'amplitud de la llengua d'Elitis no facilita gens la feina de traduir-lo. Tot i això, el treball de Rubén J. Montañés té totes les traces d'humilitat, rigor i honestat que demana aquesta mena d'empreses.

Isidor Cònsul